
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

УДК 378.016:811]:355.23

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ У КУРСАНТІВ
(СТУДЕНТІВ) ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Білан М. Б.

Стаття присвячена проблемі формування навичок аудіювання. У статті надаються рекомендації щодо різноманітних видів вправ, при цьому підкреслюється необхідність використання цих вправ на заняттях з англійської мови.

Ключові слова: аудіювання, англійська мова, розробка вправ.

Статья посвящена проблеме формирования навыков аудирования. В статье даются рекомендации относительно разнообразных видов упражнений, при этом подчеркивается необходимость использования этих упражнений на занятиях английского языка.

Ключевые слова: аудирование, английский язык, разработка упражнений.

The article deals with the formation of listening comprehension skills. The author recommends various types of exercises stressing the importance of using them in English classes.

Key words: listening comprehension, English language, creation of exercises.

Постановка проблеми. Проголошена євроінтеграція України робить співпрацю з НАТО одним з основних напрямків зовнішньополітичної діяльності нашої держави. Співробітництво України з військовими відомствами інших країн є важливою складовою міжнародного співробітництва держави і має особливе значення для зміцнення національної безпеки та оборони України. Саме в цих умовах проблема підвищення ефективності навчання іноземної мови є однією з найбільш значущих у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Рівень мовної підготовки, який є в офіцерів – випускників ВВНЗ, є недостатнім, хоча іноземна мова вивчається практично на всіх курсах. Цей висновок можна зробити, аналізуючи результати, отримані курсантами під час складання державного іспиту з іноземної мови. Іспит проводиться в формі тесту, який є орієнтованим на вимоги стандарту НАТО СТАНАГ – 6001. Метою тесту є визначення індивідуальних показників стандартизованих мовленнєвих профілів, які є відображенням ступенів розвиненості вмінь і навичок кандидатів з таких базових видів мовленнєвої діяльності, як аудіювання, говоріння, читання та письмо. Тест містить завдання, рівень складності яких відповідає вимогам щодо володіння на першому та другому рівнях (СМР – 1, 2). Найбільші труднощі в курсантів виникають під час складання тесту з аудіювання.

Аналіз методичної літератури виявляє, що останнім часом увага вітчизняних та зарубіжних дослідників зосереджена на розробці вправ для формування навичок сприйняття на слух іноземної мови. Дану проблему досліджували такі вчені та методисти, як Ю. А. Дубовський, Ю. О. Жлуктенко, Ж. Н. Малиновська та інші.

Однак, незважаючи на те, що проблема навчання аудіювання вивчається багатьма педагогами та вченими, дослідження даної проблеми наразі є актуальним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Таким чином, метою нашої наукової статті є виявлення основних труднощів, котрі стоять на шляху формування навичок аудіювання, а також розробка вправ для сприйняття іноземної мови на слух.

Виклад основного матеріалу. Термін "аудіювання" доцільно розглядати як складний розумовий процес сприйняття, розпізнавання і розуміння мови, що супроводжується активною переробкою отриманої інформації в її зв'язку з наявним в аудитора лінгвістичним і прагматичним досвідом та оцінкою сприйнятої інформації [7, с. 5].

Механізм аудіювання як процес розпізнавання слухових зразків занадто складний і до кінця не вивчений. Аудіювання як вид комунікативної діяльності умовно можна розглядати в двох аспектах: 1) як складову частину мовного спілкування; 2) як відносно самостійний вид комунікації, коли потік мовної інформації спрямований в один бік, наприклад, при прослуховуванні розповіді, перегляді кіно, відеофільму.

Основою успішного аудіювання як процесу усвідомлення і розуміння мовленнєвої інформації є наявність фонематичного слуху. Під фонематичним слухом мається на увазі здатність розрізняти звуки мови і співвідносити їх з відповідними фонемами. Основні труднощі при навчанні іноземної мови пов'язані з тим, що курсанти (студенти) практично не мають достатньо розвинутого фонематичного слуху, необхідного для реалізації навчальних завдань. До того ж фонематичний слух рідної мови здійснює вплив на процес створення аналогічного слуху для сприйняття іноземної мови. Тому одним з головних завдань навчання цього предмета є формування і постійне удосконалення фонематичного слуху. Значна частина цього завдання реалізується в процесі навчання аудіювання.

Враховуючи основні труднощі, котрі стоять на шляху формування навичок аудіювання, можна умовно виділити дві основні групи вправ, використання яких необхідне для отримання позитивного результату:

- 1) вправи, завдання яких – удосконалювати навички сприйняття мовної форми повідомлення;
- 2) вправи, при виконанні яких удосконалюються переважно навички змістового розпізнавання мовних повідомлень.

Уточнюючи провідне завдання вправ першої групи, зауважимо, що вона полягає в тому, щоб навчити студента диференціювати фонетичні, лексичні і граматичні ознаки мовних явищ, навчити його розуміти сутність того, що він слухає.

Вправи даної групи є першою стадією навчання аудіювання і не забезпечують формування навичок змістового сприйняття повідомлень. Для цієї мети служать вправи другої групи (умовно-комунікативні або комунікативні вправи). Обидві групи вправ тісно взаємопов'язані і становлять єдину систему тренувальних і навчальних дій при навчанні аудіювання.

На практиці навчання аудіювання пов'язане з навчанням інших видів мовленнєвої діяльності. Так, наприклад, психологи експериментально довели, що при прослуховуванні іноземної мови здійснюється так звана мікроартикуляція мовних одиниць. Інакше кажучи, аудіювання підводить до створення вмінь і навичок говоріння, оскільки створення стійких слухових образів є основою, на котрій порівняно легко формуються навички активного володіння іноземною мовою.

Для вправ на розвиток навичок розрізнення мовної форми характерне те, що їх виконання можна проводити прискореним способом. Одним із засобів контролю розуміння прослуханого в процесі аудіювання може слугувати переклад.

Підбір тексту – дуже важлива ланка в навчальній діяльності щодо формування навичок аудіювання, його якість – один з факторів, що визначає успіх цієї роботи. Головний показник якості тексту – його зміст, характер поданої в ньому інформації. Передусім, такий текст повинен містити нову для студента інформацію, викликати зацікавленість. Відомо, що в процесі аудіювання контекст відіграє не меншу роль, ніж фізичні параметри мови. Текст повинен бути побудованим на вивченому лексико-граматичному матеріалі і містити лише таку кількість нових слів, значення яких без зусиль визначається в результаті прогнозування. Готуючи текст для аудіювання, доцільно враховувати те, що тривалість тексту впливає на характер його сприйняття, зазвичай прослуховування текстів без візуального сприйняття не повинно перевищувати трьох хвилин, а з візуальним – п'яти хвилин.

При навчанні сприйняття сенсу мовного повідомлення, так само як і при навчанні сприйняття його мовного оформлення, значну роль має вибір засобів контролю і самоконтролю, котрі в процесі удосконалення навичок аудіювання поступово замінюються внутрішнім самоконтролем студента. Останній, як відомо, є функціональною основою всіх видів мовленнєвої діяльності, в тому числі й аудіювання.

Засобами контролю можуть бути будь-які навчальні дії – від вибору відповіді до переказу або відтворення ситуації. Найбільшу кількість інформації можна відібрати за допомогою засобів контролю, що являють собою різні операції говоріння (відповіді на запитання після прослуховування тексту, коментарі тощо). Крім того, реалізація цих засобів, по суті, є одночасно і навчанням говоріння.

Однак у практичній роботі вибір найбільш вдалого прийому контролю зовсім не просте питання. Адже специфіка використання технічних засобів навчання (ТЗН) вимагає, щоб такий прийом був, передусім, оперативним і масовим. Необхідно враховувати і те, що контроль при навчанні будь-якого виду діяльності, в тому числі й аудіювання, повинен тривати мінімум часу, порівняно з терміном виконання тієї навчальної дії, котрої в даний момент навчають.

Тексти щодо формування навичок змістового сприйняття інформації на початковому етапі навчання повинні бути підібрані особливо ретельно. В даному разі найбільш задовольняють цікаві тексти, навіть якщо в них є кілька невідомих слів, за умови, що перед прослуховуванням вони будуть пояснені.

При інтенсивному використанні фонограми при навчанні іноземної мови у викладача зазвичай виникає потреба підібрати додаткові тексти для аудіювання. Це завдання не завжди легко виконати, оскільки текст повинен відповідати всім вимогам даного етапу навчання.

Розуміння прослуханого можна перевірити різними способами: 1) поставити кілька запитань; 2) попросити переказати текст; 3) запропонувати перекласти останній абзац українською мовою; 4) за умови роботи з одним магнітофоном попросити пояснити письмово походження деяких слів.

На наступному етапі навчання іноземної мови простіше підібрати тексти для аудіювання, але складно проконтролювати рівень їхнього розуміння. У зв'язку із збільшенням обсягу та інформаційної насиченості аудитивного матеріалу перевірка його засвоєння за допомогою відповідей на запитання або переказу вимагає тривалого часу та не забезпечує масовості та оперативності. Тому на даному етапі, разом з усіма вищезазначеними прийомами, доцільно широко застосовувати прискорений тестовий контроль.

Розглядаючи аудіювання як процес змістового сприйняття мовлення, необхідно виділити два його рівні: сукцесивний і симультанний. Перший рівень пов'язаний з розумінням не лише змісту мовлення, але й форми, а відповідно, з подоланням труднощів змістового і психологічного характеру. Доцільно визначити два основні види вправ для навчання аудіювання: тренувально-комунікативні (для подолання мовних труднощів аудіювання) і комунікативно-пізнавальні (для навчання змістового сприйняття мовлення).

Провідною характеристикою тренувально-комунікативних вправ є те, що увага студентів концентрується головним чином на мовних явищах. Комунікативно-пізнавальні вправи передбачають оперування засвоєним мовним матеріалом у певній ситуації, що імітує умови природнього спілкування. Зазначені види вправ тісно взаємопов'язані. Їх дозування і поєднання залежать від етапу навчання, складності навчального матеріалу, конкретного практичного завдання. Метою тренувально-комунікативних вправ є відпрацювання розуміння мовної форми діалогічного і монологічного повідомлень. Цей вид вправ базується на рівні розуміння значення слів, словосполучень, нескладних висловлювань. Висловлювання можуть являти собою два-три логічно пов'язані речення. Тренувально-комунікативні вправи представлені наступними видами: імітаційні (просте, розширене і вибіркове відтворення), підстановочні (з різними видами підстановочних елементів), трансформаційні (перетворення форми, часу, особи і числа, розширення і поєднання речень).

Імітаційні (повторювальні) вправи спрямовані на формування навичок пізнання (ідентифікації) в потоці звуків, слів, виразів, інтонаційних і граматичних структур, синтаксичних форм речення. Структура імітаційних вправ передбачає наявність інструкції, зразка для наслідування, паузи для відтворення, ключа для самоконтролю і корекції. Перевірка і самоперевірка здійснюються в аспекті впізнання, а не відтворення, адже при навчанні аудіювання провідна мета – розуміння сприйнятого, а не передача повідомлення. Однак доцільно використовувати також і завдання, що поєднують у собі аудіювання і говоріння – послідовне відтворення матеріалу за диктором, переказ окремих фрагментів почутого, складання плану і підбір підзаголовка до прослуханого матеріалу.

Трансформаційні вправи, що використовуються для навчання аудіювання, передбачають скорочення або розширення сприйнятого на слух висловлювання з опорою та без опори на відеограму.

Для розвитку психічних механізмів, що відіграють важливу роль у змістовому сприйнятті мови, проводяться комунікативно-пізнавальні вправи. Їх мета – формування наступних умінь і навичок: 1) поділ тексту на сенсові складові та утримання їх в пам'яті; 2) узагальнення основних змістових зв'язків тексту і визначення його провідної мети; 3) передбачення можливого завершення тексту або його частини; 4) оцінка змісту тексту.

Вищенаведені вміння і навички формуються на основі серії комунікативно-пізнавальних вправ, що включає відповіді на запитання, які потребують аргументації; складання плану сприйнятого повідомлення; передачу основної думки тексту і підбір підзаголовка до нього; короткий переказ змісту тексту і оцінку прослуханого; характеристику учасників діалогу; можливе продовження тексту; складання письмового резюме сприйнятого на слух тексту; драматизація тексту; критичний аналіз прослуханого тексту під час його обговорення.

Висновки. Таким чином, у нашому дослідженні є певний крок до вирішення проблеми формування навичок аудіювання в курсантів (студентів) ВВНЗ. Нами було запропоновано низку вправ, головним завданням яких є удосконалення навичок сприйняття мовної форми повідомлення, а також змістового розпізнавання мовних повідомлень.

Література

1. Дубовский Ю. А. Обучение пониманию английской речи на слух / Ю. А. Дубовский, А. В. Кучер. – К. : Вища школа, 1974. – 244 с.
2. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / за редакцією проф. Ю. О. Жлуктенка. – К. : Вища школа, 1971.
3. Методические задания по обучению аудированию и интонированию английской речи в курсе практики английского языка (для студентов 1 курса) / сост. А. А. Калита, Т. С. Дворянина. – К., 1986.
4. Малиновская Ж. Н. Методические указания по развитию навыков восприятия речи на слух и активизации устной речи студентов / Ж. Н. Малиновская. – К. : КПИ, 1987.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підруч. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
6. Онисина И. С. Обучение студентов технических вузов аудированию профессионально направленной речи / И. С. Онисина. – К., 1993.
7. Шпринберг Д. М. Обучение аудированию на 3 курсе языкового вуза (на материале английского языка) : автореф. дис. / Шпринберг Д. М. – Л., 1973.